

УДК 123

**Зоя СТЕЖКО,**  
к. філос. н., доцент  
кафедри історії, археології,  
інформаційної та архівної справи,  
*Центральноукраїнський національний  
технічний університет*

## **ПРО ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ЛЕКСЕМИ «АБСОЛЮТИЗАЦІЯ» (У КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ Ф. НІЦШЕ)**

«Філософія – це знання та  
повчання на основі знання»  
Іоан Дамаскін

У повсякденному житті (у середовищі «здорового глузду») чи не єдино допустимим є просте, емоційно забарвлене твердження: кожна людина заслуговує на хороше життя. Чому? Тому що в основі людського єства є доброта. Навколо цієї духовної основи вирує фактично усе суспільство – на усіх етапах, на різних рівнях, різними способами, але йде постійна боротьба – за що? – «за справедливість», тобто за покращення життя. Проте маємо проблеми з наслідками – покращення життя дійсно наступає (як правило, в кінці-кінців тощо), але не для усіх і лише на деякий час. У пошуках способів розв’язання цих проблем задіяні усі конкретні соціально-гуманітарні науки, ми ж звернемо увагу на причини філософські, глибинні. Зокрема, філософська концепція одного з основоположників постмодернізму Фрідріха Ніцше не лише вказує на деякі помилки в наукових дослідженнях, а й на деякі шляхи їх виправлення. Докладніше:

Передусім, звернемо увагу на глибинну природу людини: ‘В людині ТВАРЮКА та ТВОРЕЦЬ об’єднані в одне: в людині є матеріал, шматки, надлишок, глина, багно, безумство, хаос; але є також творець, скульптор, твердість молоту, божественний глядач та сьомий день – чи розумієте ви це протиріччя?» [3, с.225]. Можна перевірити себе – якщо усе єство повстає проти «багна», «безумства», «шматків» у кожній людині – на жаль, не розумієте. Проте є фактом, що історію творять саме такі люди, – саме тому «...культура не може обійтися без пристрастей, пороків та злості» [4, с.349]. А як же «аксіома» про природну доброту людини? Слідуюмо за Ніцше – це є приклад абсолютизації лише частково правильної позиції, а саме людини як «божественного глядача». Результатом маємо методологічне спотворення напрямку досліджень та, відповідно, їх імплементації.

Широкого ужитку абсолютизація власної позиції набула в постмодерністській філософії. Вона проявляється у граничному перебільшенні ролі та значення чуттєво-емоційного рівня пізнання – при граничному нівелюванні, природно, раціонального рівня.

Як це виглядає, покажемо на прикладі ролі лексеми «*переконаність*» у

пізнанні. Постмодернізм пропонує покрити усе поле пізнання «сіткою переконань» і таким чином пізнавати світ без суттєвого звернення до *ratio* [1]. Але вдумаймося в аналіз переконань Ф. Ніцше. Ні, він не виступає проти великої ролі переконань у пізнанні, адже без щаблів «переконань» просування шляхом пізнання є неможливим, і навіть «у всякій філософії є точка, де на сцену виходить «переконання» філософа» [3, с.8]. Але він – водночас – застерігає від *абсолютизації* ролі переконань: «Переконання – це віра людини у володіння абсолютною істиною з будь-якого питання знання. Отже, ця віра сприймає як належне те, що існують абсолютні істини; також, що були знайдені досконалі методи для їх досягнення; і, нарешті, кожен, хто має переконання, використовує лише ці досконалі методи. Усі три поняття показують одразу, що людина переконань не є людиною наукової думки; вона, здається нам, знаходиться ще у віці теоретичної невинності і практично є дитиною, якою б дорослою вона не була» [4, с.398].

Слова Ніцше дозволяють зробити висновок про те, що переконання ефективні лише на проміжній стадії – а якщо ми постулюємо «сітку переконань» як кінцеву (понятійно-категоріальну) стадію пізнання, то можливим є виникнення *когнітивного розриву* «між єдиною реальністю та розмаїттям свідомості» [2, с.134].

Таким чином, Ніцше називає дві наскрізні, тотальні помилки на шляху пізнання суті людини та суспільства – 1) абсолютизація «божественного глядача» в людській природі та 2) абсолютизація чуттєво-емоційного рівня пізнання, передусім, ролі переконань. При таких методологічних рамках наукових досліджень чекати успіхів в оптимізації суспільних процесів на усіх рівнях досить важко.

Вихід, який пропонує Ф. Ніцше, також досить простий. Він викладає його у своєму, достатньо специфічному стилі: «Міра для нас чужа, зізнаємося собі в цьому; наш свербіж насправді є свербінням нескінченного, незмірного. Подібно до вершника на захеканому коні ми відпускаємо поводи перед нескінченністю, ми, сучасні люди, ми, напівварвари – і перебуваємо в нашому вищому блаженстві лише тоді, коли ми – **ЗНАХОДИМОСЯ у НАЙБІЛЬШІЙ НЕБЕЗПЕЦІ**» [2, с.224]

Ситуація є дещо гротескною – адже усі дорослі повторюють: «У всьому треба знати міру». Однак на практиці лінії міри *ніхто* не дотримується і за лінією міри *ніхто* не слідує. Це величезна проблема, яка призводить до тотальної абсолютизації власної думки, а руйнівні наслідки абсолютизації ми спостерігаємо завжди і скрізь. Шалений натиск «абсолютно правильної» позиції (а насправді і власних інтересів, але люди часто приховують цей факт) здатний зруйнувати навіть геніальні вимоги до оптимізації життя людей. Вирішення цієї проблеми є настільки складним, наскільки і необхідним – необхідні комплексні, узгоджені зусилля філософів, науковців, практиків та політиків по знеціненню такого терміну як «абсолютизація» свого чи групового становища та заміни його терміном «аргументація» – позаяк існує принципова можливість формування загальної методологічної парадигми з урахуванням динамічного балансу (при постійному моніторингу) не

оптимального, а можливого.

А поки ми зачаровуємось фразою: «Я абсолютно переконаний!», буде дуже складно сподіватися на компроміси, толерантність, повагу до свободи інших та відповідальність за свободні дії як про пріоритети суспільства.

### Джерела та література

1. Baumberger, C. 2019. 'Explicating Objectual Understanding: Taking Degrees Seriously' in *Journal for General Philosophy of Science* 50. P. 367-388.  
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10838-019-09474-6>
2. Malinowski-Charles, S. 2011. Chapter 8. 'Rationalism Versus Subjective Experience: The Problem of the Two Minds in Spinoza', in *The Rationalists: Between Tradition and Innovation*. P. 123-143.  
<https://doi.org/10.1007/978-90-481-9385-1>
3. Nietzsche, F. 2013. 'Beyond good and evil'. Translated by H. Zimmern. [EBook #4363].  
<https://www.gutenberg.org/files/4363/4363-h/4363-h.htm>
4. Nietzsche, F. 1910. 'Human, all too human'. Translated by H. Zimmern. Edinburg and London: T. N. Foulis.  
<https://www.gutenberg.org/files/38145/38145-h/38145-h.htm>